

ÇANKIRI'NIN
MÂNEVÎ
MİMARLARI

ÇANKIRI FATİHİ EMİR KARATEKİN

The Conqueror of Cankiri: Emir Karatekin

Fatih GÜZEL¹

Özet

İç Anadolu'nun en kuzeyinde bulunan Çankırı, tarihsel süreç içerisinde Hititler, Paflagonlar, Persler, Galatlar ve Romalıların hâkimiyetinde kalmıştır. M. VIII. Asrın başlarında Emevilerin akınlarına maruz kalan Çankırı ancak 1074 yılında Süleymanşah veya Danişment Gazi'nin komutanlarından Karatekin Bey tarafından fethedilmiştir. Çankırı'nın yanı sıra Kastamonu, Sinop, Ereğli ve Amasra bölgelerini de fetheden Karatekin Bey bu bölgelerde Anadolu Selçuklu sultanı Süleymanşah'a bağlı bir beylik kurmuştur. Batı Karadeniz bölgesini Türklere açan Karatekin Bey'in kökeni dahi tartışma konusu olmuştur. Kimi tarihçilere göre Büveyhîlerden Selçuklulara intikal eden Memlük kökenli bir asker iken kimi tarihçilere göre ise Kayı boyuna mensup bir Türkmen beyidir. Türbesi Çankırı kalesinde bulunan Karatekin Bey'in hangi tarihte ve nasıl öldüğü de tartışmalıdır. Dönemin tarihçilerinden Anna Kommena'ya göre Sinop'u bir aldatmaca sonucu Bizans'a kaybeden Karatekin, Bizanslıları cezalandırma seferi esnasında rahatsızlanarak ölmüştür. Son dönem tarihçilerinin kanaati ise Emir Karatekin'in Anadolu Selçuklu sultanı Süleymanşah'ın 1086 yılındaki vefatından sonra Anadolu'da tekrar hâkimiyet kurmak isteyen Sultan Melikşah'ın gönderdiği emirler tarafından sultana asi sayılarak öldürüldüğü yönündedir. Bölge halkı tarafından “evliya” Allah dostu olarak bilinen Emir Karatekin'in tasavvufi hayatı hakkında bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak Çankırı'da bir zaviye yaptırarak, zaviyenin giderleri için vakıf arazileri tahsis ettirmesi Emir Karatekin'in tasavvufi bir yönünün olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Karatekin, Anadolu Selçuklu, Çankırı, Kastamonu, Sinop.

Abstract

Cankiri which was in the northest part of Central Anatolia was under the rule of Hittites, Paphlagonians, Persians, Galatians and Romans in its historical process. Despite the Umayyad raids in 8th century, Cankiri was captured by Karatekin Bey who was one of the commanders of Suleimansah or Danismend Gazi in 1074.

1 Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, fatihguzel@hotmail.com

Besides, he captured Kastamonu, Sinop, Ereğli and Amasra regions and founded a principality which was affiliated to Suleimansah, the sultan of Anatolian Seljuk Empire. The roots of Karatekin Bey, who opened the West Black Sea region to Turks, were a question of debate. Some historians claim that he was a Mameluke originated soldier coming from Buyids to Seljuks and the others claim that he was a Turkmen bey coming from Kayi Family. His shrine is Cankiri Castle. When and how he died is another problematic issue. According to Anna Kommena, a historian from that period, Karatekin lost Sinop to Byzantines as a result of a trick; he became sick and passed away during the punishment expedition over Byzantines. According to the historians of last period, after the death of Suleimansah in 1086, he was killed by the emirs sent by Sultan Meliksah who wanted to provide unity in Anatolia as Karatekin was accepted as a rebel. There is no information about the Sufi life about Emir Karatekin who was known as a “saint” and a friend of God by the local people. However, he founded a dervish lodge and he assigned some foundation lands for the expenses of the lodge. This shows that he had a Sufi dimension.

Key Words: Karatekin, Anatolian Seljuks, Cankiri, Kastamonu, Sinop.

Giriş

Çankırı, İç Anadolu'nun kuzeyinde Ankara, Kırıkkale, Çorum, Kastamonu, Karabük ve Bolu ile çevrelenen vilayetin adıdır. Çankırı ismini Paflagonlar tarafından yapılan Gangra Kalesinden almaktadır. Tarihsel süreç içinde Hititler, Paflagonlar, Pers, Pontus, Galat, Roma ve Bizans hâkimiyetinde kalmıştır. İslam tarihi kaynaklarında (خنجرة) Hancera olarak geçen Çankırı, kalesinin muhkemliği, ele geçirme zorluğu sebebiyle (الحصن الحديد) Demir kale olarak da isimlendirilmektedir.²

Emeviler döneminde İslam akınlarına maruz kalan Çankırı, ancak 1074 yılında Emir Karatekin tarafından ele geçirilebilmiştir.³

Karatekin Bey, Batı Karadeniz bölgesini fetheden ilk Müslüman Türk komutan olması hasebiyle Türk tarihi açısından çok önemli isimlerden biridir. Anadolu'nun fetih öncülerinden olan Emir Karatekin, Çankırı'nın sembolü ve manevi bekçisidir. Ancak bugüne kadar Emir Karatekin hakkında sadra şifa bir çalışma yapılmamıştır.

Emir Karatekin'in Kökeni

Tarihçiler arasında ihtilafı olmakla birlikte Çankırı, tarihçilerin çoğunun kanaatine göre 1074 yılında Anadolu Selçuklu sultanı Süleymanşah'ın komutanı Emir Karatekin tarafından fethedilmiştir. Emir Karatekin'in, Danişmend Gazi'nin komutanı olduğu ve onun komutanı olarak Çankırı ve Batı Karadeniz bölgesini fethettiği iddia edilse de⁴ tarihçilerin çoğunluğuna göre Emir Karatekin, Anadolu Selçuklu sultanı Süleymanşah'ın komutanı olarak ilgili bölgeleri fethetmiştir. Bu

2 Yakût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, Beyrut, 1977, II, 293.

3 Kamil Şahin, “Emeviler Döneminden Anadolu Selçukluları Dönemine Kadar Çankırı'nın Rolü”, Çankırı Valiliği III. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni, Çankırı, 2005, s.324.

4 Abdülkerim Özaydın, “Danişmend Gazi”, DİA, Ankara, 1993, VIII, 48.

durum tarihsel vaktiye daha uygundur. Danişmend Gazi'nin Anadolu fethine iştiraki Artuk Bey'in Anadolu'dan alınıp Güney Irak valiliğine getirilmesinden yani 1085 yılından sonradır. Çankırı'nın 1074 yılında Emir Karatekin tarafından fethedildiğinde Danişmend Gazi henüz Anadolu fethine iştirak etmemişti. Danişmend Gazi'nin faaliyet alanında Artuk Bey bulunuyordu.⁵

Emir Karatekin'in Çankırı'nın fethinden önceki hayatı, kökeni, faaliyetleri hakkında bilgi sahibi değiliz. Ancak kaynaklarda Çankırı Fatih Emir Karatekin'in yaşamış olduğu dönemde farklı bölgelerde faaliyet gösteren üç Karatekin görülmektedir.⁶ Bazı tarihçiler üç Karatekin'i bir kişi olarak görüp onun farklı dönemlerde farklı bölgelerdeki faaliyetleri olarak değerlendirirken bazı tarihçiler de kaynaklarda yer alan Karatekinleri üç ayrı şahıs olarak görmektedirler.

Kaynaklarda Malazgirt savaşıdan önce 1065 tarihinde Suriye'de fetih hareketlerine katılan emirler arasında Karatekin isimli bir bey de sayılmaktadır.⁷ Yine aynı dönemde, Sultan Alp Arslan'a isyan eden eniştesi Erbasgan ile hareket edip Azerbaycan bölgesinde faaliyet gösteren bir Karatekin daha bulunmaktadır.⁸ Osman Turan, Çankırı Fatih Karatekin ile Azerbaycan da faaliyet gösteren Karatekin'in aynı kişi olduğu kanaatindedir.⁹ Ancak kaynaklardaki Azerbaycan da faaliyet gösteren Karatekin'in orada ölüp Maskat'a defnedildiği yönündeki rivayet, Çankırı fatihi Karatekin ile bu şahsın isim benzerliği olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Kastamonu ve civarına hâkim olan ve kendi ismiyle bir beylik kuran Hüsameddin Çoban Bey'in, Emir Karatekin'in torununun oğlu olduğu iddia edilmektedir. Emir Çoban'ın Oğuzların Kayı boyundan olduğu bilindiğine göre Emir Karatekin'in de Kayı boyuna mensup bir bey olduğu ortaya çıkmaktadır.¹⁰ Nitekim Çankırı vilayetinde çok sayıda Kayı ismini taşıyan köyün oluşu bu bölgeye yoğun bir Kayı göçü olduğunu göstermektedir.

Halil Yınanç'a göre Emir Karatekin; Savtekin, Humartekin, Tuğtekin gibi "Tekin" unvanını taşıyan emirler, Büveyhîlerden Selçuklulara intikal etmiş memluk kökenli emirlerdir.¹¹ Tekin lakabının Oğuzlarda pek kullanılmadığından hareketle Karatekin Bey'in Selçuklu ordusunda hizmet eden Uygur kökenli bir Karahanlı veya Kıpçak kökenli olabileceği de iddia edilmektedir.¹²

Emir Karatekin hayatı ve faaliyetleri hakkında en fazla bilgi Danişmendnâme'de bulunmaktadır. XI. Yüzyılda Anadolu'da Bizans karşı yaptığı mücadelelerle şöhret bulan ve kendi adıyla anılan bir devlet kuran Danişmend Ahmet

5 Mükremin Halil Yınanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, İstanbul, 1944, s. 89.

6 Claude Cahen, *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi*, çev. Yaşar Yücel- Bahaeddin Yediyıldız, Ankara, 1988, s. 41.

7 Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul, 1981, s. 197.

8 Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul 1969, s. 163-164.

9 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, 2014, s.116.

10 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, Ankara, 1989, II., 56-57; Ali Sevim, Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi - Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, Ankara, 1989, s.226.

11 Yınanç, s. 99

12 Togan, s. 197.

Gazi'nin adı etrafında teşekkül etmiş menkıbelerden oluşan destana Danişmendnâme denmektedir. Çoğunlukla Osmanlı döneminde yazıya geçirilen menkıbeler, kahramanlığa âşık ve aşına Müslüman Türklerin köyden kente, ordudan saraya tüm muhitlerde ilgiyle okunmuştur.¹³ Danişmendnâme'ye göre Emir Karatekin'in babası Bağdat kökenli bir tüccardır. Emir Karatekin'in babası Tamasun adında bir köye yerleşerek oranın rahibinin kızıyla evlenmiş, bu evlilikten Karatekin ve İltekin isminde iki oğlu olmuştur. Danişmendnâme'deki bu anlatıma göre Karatekin Bağdatlı bir baba ile Rum bir anadan olmuştur.

Askeri Faaliyetleri

Emir Karatekin'in bilebildiğimiz ilk askeri faaliyeti 1074 yılındaki Çankırı'nın fethidir. Çankırı'nın 1075 yılında fethedildiği de söylenmektedir. Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Kutalmışoğlu Süleymanşah'ın emriyle Karatekin Bey, Çankırı ve Kastamonu şehirlerini Bizanslılardan almıştır. Danişmendnâme'de Emir Karatekin'in Danişmend Gazi'nin emriyle Mankuriyye olarak isimlendirilen Çankırı'yı fethettiği kaydedilmiştir. Ancak Mükrimin Halil Yınanç, Danişmendnâme'de geçen bölgelerin Emir Karatekin'in fethettiği bölgeler olmadığını iddia eder. Ona göre Danişmendnâme'de adı geçen Kharşanusiyeye, Kharşene, Sisiyye, Mamuriyye, Nikonya, Menkuriyye şehirleri Niksar, Amasya, Çorum ve Çankırı beldeleri ile hiçbir alakaları yoktur. Kharşanusiyeye ile Kharşene aynı yerdir ve Tohma çayanın ikinci kolunun membaında bugün harabeleri mevcut olan ve Kharsiyân şehridir. Sisiyye ise bugün Kozan tesmiye edilen Sis şehrinden başka bir şey değildir. Destanda Mankuriyye olarak isimlendirilen bölge ise Çankırı değil "Mamuriyye" yani Tarsus şehrinin ikinci bir adıdır. Ona göre Danişmendnâme ilk İslam fetihlerinin Anadolu'nun Türkler tarafından fethinden sonra bu fetihlere uyarlanmış halidir.¹⁴

Halil İnalçık'a göre Emir Karatekin, Çankırı'yı fethetmeden önce Süleymanşah'ın komutasında Sakarya ve İznik bölgelerinde fetih hareketlerinde bulunmuştur. Ona göre Osman Gazi'nin 1317 yılında İznik yakınlarında ele geçirdiği hisarın adı Karatekin hisarı ve bu hisarın yanındaki Karadin (Karatekin) köyü Çankırı Fatih Karatekin'in hatırasını taşımaktadır.¹⁵

1074 yılında Çankırı ve Kastamonu bölgelerini fetheden Emir Karatekin 1084 yılında Anadolu Selçuklu sultanı Süleymanşah'ın emriyle Sinop ve çevresini de fethetmiştir. Sinop'un Emir Karatekin tarafından ne zaman fethedildiği tarihçiler tarafından tartışılmaktadır. Batı Anadolu'da Türkmen Uç (serhad) beylerinin faaliyetleri üzerine en iyi bilgi sağlayan çağdaş kaynak, Bizans İmparatorunun kızı Anna Komnena'nın babasının dönemine dair yazmış olduğu *Alexiad* adlı hatıra ve tarih eseridir. Anna, kumandanlardan veya yazışmalardan sarayda haberdar olan

13 İbrahim Akyol, "Çankırı Kalesinin Fethi ve Emir Karatekin", Merv'den Söğüt'e Türk Tarihi, Kültür ve Medeniyeti Uluslararası Sempozyumu, 11-12 Eylül 2001, s.391.

14 Mükrimin Halil Yınanç, "Anadolu'nun Fethi", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, VI, s. 194-202.

15 Halil İnalçık, *İznik İçin Osman Gazi Bizans Mücadelesi*, Tarih Boyunca İznik, 2004, İstanbul, s.59-85.

birinci derecede bir kaynaktır. *Alexiad*'dan, Batı'da faaliyet gösteren beyler, Karatekin Çaka, İlhan, Ebul-Kasım üzerinde ayrıntılı bilgiler edinmekteyiz. *Aleksiad*'da bir tarih zikredilmeksizin Sinop'un (Charatikes)) olarak isimlendirdiği Karatekin tarafından fethinin Süleymanşah'ın Antakya seferi esnasında olduğu bilgisi yer almaktadır.¹⁶ Bu göre Süleymanşah, kendisi Antakya seferine çıkarken komutanlarından Karatekin'i Sinop ve civarının fethiyle görevlendirmiştir. Süleymanşah'ın Antakya seferi ünlü İslam tarihçisi İbnü'l-Esîr'e göre 1084 yılındadır. Bu durumda Sinop'un fethi de aynı yıl gerçekleşmiştir.¹⁷ Sinop'un fethini 1085 yılı olduğunu kabul eden tarihçiler de bulunmaktadır.¹⁸ Emir Karatekin, Sinop'u ele geçirdiğinde Bizans hazinesine ait oldukça yüklü miktarda altın ele geçirmiştir.

Anadolu'da fetih hareketlerine katılan beyler fethettikleri bölgelerde bazıları Büyük Selçuklulara bazıları da Anadolu Selçuklu sultanı Süleymanşah'a bağlı beylikler kurmuşlardır. Bu dönemde Anadolu'da on tane beylik bulunmaktadır. Bunlardan biri de Karatekin beyliğidir. Emir Karatekin fethetmiş olduğu Çankırı, Kastamonu ve Sinop bölgelerde bir beylik kurarak ölümüne kadar beyliğini yönetmiştir.¹⁹

Emir Karatekin 1084 yılında ele geçirdiği Sinop şehrini uzun süre elinde tutamamış bir komplo sonucu Bizanslılara terk etmek zorunda kalmıştır. Süleymanşah'ın 1086 yılında Suriye seferinde ölümü üzerine Anadolu'da başına buyruk hareket eden Selçuklu beylerini itaat altına almak için Sultan Melikşah Emir Porsuk komutasında güçlü bir orduyu Anadolu Selçuklularının başkenti İznik'i ele geçirmek için göndermiştir. Emir Porsuk'un İznik'i ele geçirememesi üzerine Sultan Melikşah, Anadolu Selçuklu beylerine karşı Bizans imparatoru I.Aleksios Komnenos anlaşmak istemiştir. Sultan Melikşah, Siyavuş adında bir elçisiyle gönderdiği bir mektupla Bizans İmparatoruna evlilik yoluyla hısımlık olmayı önermiş, eğer bu gerçekleşirse Türklerin ele geçirdiği Karadeniz'e kıyı bölgelerdeki şehir ve hisarları Bizans'a geri vereceğini, Trakya'da Peçeneklere karşı yaptığı mücadelede bütün gücüyle imparatora yardım edeceği vaadinde bulunmuştur. Ancak huzuruna gelen sultanın elçisini etkili bir konuşma ve makam mevki ile kandıran imparator, Melikşah'ın elçisi Siyavuş'un Hristiyan olmasını ve Bizans'ın tarafına geçmesini sağlamıştır. İmparator, elinde sultanın yazılı emri bulunan Siyavuş'u Türklerin elinde bulunan kıyı kentlerinde dolaştırıp, Selçuklu beylerine sultanın emrini gösterip, kıyı bölgelerdeki şehir ve kalelerin Bizans'a teslimi sağladı. Bu arada Sinop'ta bulunan Karatekin Bey'de sultanın mektubu ve emri gereği Sinop şehrini, ele geçirdiği hazinesi ile birlikte Bizanslı komutan Kostantinos Dalassenos'a teslim etmiştir. Bu ihanetinin karşılığında Siyavuş Bizans imparatorunca Ankhialos Dukalığına getirilerek ödüllendirilmiştir.²⁰

16 Anna Kommena, *Aleksiad: Malazgirt'in Sonrası*, çev. Bilge Umar, İstanbul, 1996, s. 194-195.

17 İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi'l-Tarih*, terc. Komisyon, İstanbul, 2016, VIII, s. 312.

18 Yınanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Dönemi*, s. 103; Turan, s. 99.

19 Salim Koca, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Ankara, 2011, s. 223.

20 Kommena, s. 195-196.

Emir Karatekin'in Vefatı

Daha sonraki faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmadığımız Emir Karatekin'in ölümü konusunda da farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlere göre Emir Karatekin'in Anadolu Selçuklu sultanı Süleymanşah'ın ölümünden sonra Büyük Selçuklu sultanı Melikşah tarafından Anadolu'yu kontrol altına almak için gönderilen Beyler tarafından Melikşah'a asi sayılarak öldürülmüştür.²¹

Aleksiad'da Karatekin Bey'in Sinop'un Bizans'a terkinden sonra kiliseleri yakarak bölgeden çekilen (Charatikes) Karatekin'in Tanrı'nın gazabına uğrayıp felç olduğu ve bir daha kendisinden haber alınmadığını söyler. Bize göre Emir Karatekin, Siyavuş'un ihaneti sebebiyle Sinop'u kaybettiği haberini alınca Bizanslıları cezalandırmak düzenlediği seferde Siyavuş'un Hıristiyan olmasına da kızarak bölgede kiliseleri tahrip etmiş olabilir. Bu ihanetin ağırlığı sebebiyle rahatsızlanan Emir Karatekin bu rahatsızlıktan dolayı ölmüş de olabilir. Karatekin'in haçlılarla yapılan mücadeleler esnasında şehit olduğu da rivayet edilmektedir.²² Emir Karatekin vefatından sonra Çankırı kalesinde bulunan mezarına defnedilmiştir.

Tasavvufi Hayatı

Emir Karatekin'in Çankırı, Kastamonu, Sinop gibi önemli şehirleri ele geçirmesi, Bizans ve haçlılarla mücadele ile dolu bir hayat geçirmesi, onun ölümünden sonra hayatının destanlaşmasına ve halk arasında evliya niteliği kazanmasına sebep olmuştur. Vakıf kayıtlarında Karatekin'in "Şeyh" olarak anılması, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 18 00 01/19 no'lu dosyada yer alan şahsiyet kayıt örneğinde, Kangırı kal'asında medfun Şeyh Kara Bey'in Türbe-i Şerifi vakfına h.1253/1837-38 tarihinde Nakşibendiye tarikatından türbedar atanmasına dair kayıt, Karatekin Bey'in türbesinin yanında bir tekkenin varlığına işaret etmektedir. Emir Karatekin türbesi hakkında bir makale yazan Alev Çakmakoglu Kuru, Karatekin türbesinin önceden Bektaşî tarikatına bağlı iken sonradan II. Mahmut döneminde Bektaşî tekkelerinin kapatılmasıyla Şeyh Karatekin Tekkesinin Nakşibendiye tarikatına intikal ettiği görüşündedir.²³ Çankırı kalesine yakın mahallede hali hazırda Bektaşî nüfusun yaşıyor olması bu görüşü destekler mahiyettedir.

XIX. yüzyıl sonlarında salnamelerde "*Gayet harap olan kale derununda mazenne-i keiram-ı evliyadan Şeyh Karatekin mecfundur*" ibaresinin bulunmaktadır. Ayrıca tapu tahrir defterlerinde Çankırı Fatihî Karatekin'e ait bir zaviyenin varlığı belirlenmiştir. Bu zaviye zamanla harap hale gelmiş, Melek Hatun adlı hayırsever bir hanım, kendi parasını sarf ederek zaviyeyi tamir ettirmiştir. Tamirin ne zaman yapıldığı ve Melek Hatun'un kimliği hakkında ne yazık ki şu an için bilgi sahibi değiliz. Tamirden sonra zaviye Melek Hatun Zaviyesi olarak anılmaya başlamış, Karatekin Gazi'nin vakfettiği

21 Turan, s. 96.

22 Bahattin Ayhan, *Çankırı Tarihi*, Ankara, 1998, s. 100-104.

23 Alev Çakmakoglu Kuru, "*Çankırı Fatihî Emir Karatekin'in Türbesi*", Bilig, Güz 2007, sayı 43, s. 70.

yerler de zaviyenin gelirleri arasında yer almaya devam etmiştir.²⁴ Bütün bu veriler Emir Karatekin'in tasavvufi bir yönünün olduğunu göstermektedir.

Tasavvuf tarihi üç ana dönemde incelenmektedir. Asr-ı saadetten başlayıp, hicri ilk iki asrı içine alan, tasavvuf kavramının ortaya çıkıp, sufi teriminin kullanılmaya başlandığı döneme Zühd dönemi, hicri II. Asrın sonundan başlayıp tarikatların ortaya çıkışına kadar olan üç, üç buçuk asırlık döneme Tasavvuf dönemi, VI/XI. Asırda başlayıp günümüze kadar devam eden tarikatların ortaya çıkarak sosyal hayatın bir parçası haline geldiği döneme de Tarikatlar dönemi denir.

Emir Karatekin'in yaşadığı zaman dilimi Tasavvuf dönemine denk gelmektedir. Karatekin'in tasavvufi yaşantısı ve anlayışı hakkında bir bilgimiz olmamakla beraber, onun dönemine yakın bir dönemde yaşamış, Selçuklu ordusu içinde bir mutasavvıf alperen olarak yaşamış olan Ebu'l-Hasan Harakânî'nin örneğinde o dönemde Anadolu'da etkin olan tasavvufi düşüncenin bir kısmını öğrenme imkânına sahip olabiliriz.

Ebu'l-Hasan Harakânî X.yy.'ın son çeyreği ile XI. yy.'ın ilk yarısında yaşamış 1033 yılında Kars'ın fethinde şehit düştüğü kabul edilen bir gönül eridir. Döneminde Horasan tasavvuf ekolünün en nemli temsilcisidir. Harakânî, kırsal kesimde yaşayan, günlük maişetini kimseye yük olmadan çiftçilikle temin eden, kendisine yapılan bütün maddi zenginlik tekliflerini kabul etmeyen bir zattır. Türklerin Anadolu'ya ilk akınlarına katılan Ebu'l-Hasan Harakânî, Anadolu'nun fethinin manevi mimarlarından²⁵

Harakânî, Allah Teâlâ'ya ve O'nun Resulüne gönülden bağlılık, Kur'an-ı Kerim, Sünnet-i Nebevî'ye hassasiyetle sarılma, emr-i bi'l-ma'ruf ve nehyi ani'l-münker yapmak, kişinin kalbini kibir, riya ve hased gibi kötü hasletlerden arındırmak, tevbe, rıza, teslimiyet, ihlâs, hilim, zühd, takva, ihsan, daimî zikir, mehafetullah, cömertlik, tevazu, sabır, şükür, kanaat, nefse muhalefet ve benzeri tasavvufî düşüncenin temel konularının hemen hemen hepsine değinmiş, kendisinden sonra tasavvuf yolunu takip edeceklere mükemmel bir ahlak modeli olmuştur. Harakânî, Nakşibendiyye, Halvetiyye'ye, Kâdiriyye ve Mevleviyye gibi birçok tarikatın silsilelerinde yer almış, pek çok sufînin yetişmesine vesile olmuş evliya Allahtan bir zattır.²⁶ Emir Karatekin'in de o dönemde Anadolu'da etkin olan Horasan Tasavvuf ekolünden ve onun önemli temsilcilerinden olan Ebu'l-Hasan el-Harakânî'nin de yetiştiği atmosferden etkilendiğini düşünüyoruz.

Sonuç

Batı Karadeniz bölgesini fetheden ilk Müslüman Türk komutan olması

24 Ahmet Kankal, *XVI. yüzyılda Çankırı*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 2009, s. 214.

25 Bilal Gök, "Ebu'l-Hasan Harakânî'nin Menkıbevi ve Tarihî Şahsiyeti?", Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014, sayı: 13, s. 103-121.

26 İsa Çelik, "Tasavvufî Düşünce Tarihinde Ebu'l-Hasan El-Harakânî", Harakani Dergisi, Sayı Number 1, 2014, 75-90

hasebiyle Emir Karatekin Türk-İslam tarihi açısından önemli bir şahsiyettir. Anadolu Selçuklu sultanı Süleymanşah'ın komutanlarından olan Emir Karatekin'in 1074-1084 yılları arasındaki askeri faaliyetleri sonucu Çankırı, Kastamonu ve Sinop bölgeleri Türkler tarafından fethedilmiştir. Fethettiği bölgelerde Anadolu Selçuklularına bağlı bir beylik kuran Karatekin vefatına kadar bu beyliği yönetmiştir. Emir Karatekin'in kökeni tarihçiler tarafından tartışılmaktadır. "Tekin" unvanından hareketle Karatekin'in memluk kökenli bir asker olduğu, Kıpçak, Karahanlı, veya Oğuzların Kayı boyundan olduğu iddialar arasında yer almaktadır. Çankırı'nın da fethinden bahseden Danişmendnâme de ise Emir Karatekin Bağdatlı baba ile Rum anadan doğma bir şahıs olarak gösterilmektedir. Ancak Kaynaklarda, Oğuzların Kayı boyundan olan ve Kastamonu bölgesinde bir beylik kuran ve Hüsameddin Çoban Bey'in Emir Karatekin'in soyundan geldiği bilgisinin yer alması Emir Karatekin'in Oğuzları Kayı boyundan olduğu iddiasını teyit eder niteliktedir.

Batı Karadeniz bölgesindeki fetih hareketlerinden önceki askeri faaliyet hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz. Ancak Malazgirt'ten önce Suriye'de ve Azerbaycan'da faaliyet gösteren Karatekin isminde emirler bulunmaktadır. Bazı tarihçilere göre bu bölgelerde faaliyet gösteren Karatekin ile Batı Karadeniz bölgesini fetheden Karatekin aynı şahıslardır. Sultan Alparslan ve Melikşah'a karşı Kutalmışoğullarını destekleyen Karatekin, Süleymanşah ile birlikte hareket ederek Anadolu'ya gelmiştir. Diğer tarihçilere göre ise Suriye'de Azerbaycan ve Anadolu'da faaliyet gösteren Karatekinlerin üç ayrı şahıs olup aralarında sadece isim benzerliği bulunmaktadır. İznik civarında Karatekin isimli bir kalenin ve bu kalenin yanında da aynı isimle bir köyün bulunması Emir Karatekin'in Çankırı ve civarını fethetmeden önce Süleymanşah ile birlikte Marmara bölgesinde fetih hareketlerine katıldığını göstermektedir.

Anadolu Selçuklu Sultanı Süleymanşah'ın 1086 yılında Suriye'ye düzenlediği seferde hayatını kaybetmesinden sonra Anadolu'daki Süleymanşah'a bağlı emirleri kontrol altına almak isteyen Sultan Melikşah, Bozan ve Porsuk isimli iki komutanın emrinde büyük bir orduyu Anadolu'ya göndermiştir. Emir Karatekin'in Sultan Melikşah'a asi sayılarak bu emirler tarafından öldürüldüğü bildirilmektedir. Ancak dönemin şahidi bir kaynak olan *Alexiad*'da bulunan bir bilgiye göre Selçuklu elçisinin ihaneti sonucu bir komployla Sinop'u Bizanslılara teslim eden Emir Karatekin, bu ihanetin ağırlığı sonucu rahatsızlanarak vefat etmiştir. Emir Karatekin'in Haçlılarla yapılan savaşlarda şehit olduğu da rivayetler arasında yer almaktadır.

Emir Karatekin'in Bizans ve Haçlılarla mücadele ile dolu bir hayat geçirmesi, ölümünden sonra hayatının destanlaşmasına ve halk arasında evliya niteliği kazanmasına neden olmuştur. Vakıf kayıtlarında Karatekin'in "Şeyh" olarak anılması, kendisine ait bir zaviyesinin bulunması, zaviyesi için araziler vakfetmesi, türbesinin yanında tekkenin bulunması Emir Karatekin'in tasavvufi bir yaşantısının olduğunu ortaya koymaktadır. Karatekin'in yaşadığı zaman dilimi tarikatların

oluşumundan önceki bir döneme tekabül etmektedir. Bu dönem, Allah'a ve Resulüne gönülden bağlılık, Kur'an-ı Kerim, Sünnet-i Nebevî'ye hassasiyetle sarılma, emr-i bi'l-ma'ruf ve nehyi ani'l-münker yapmak, kişinin kalbini kibir, riya ve hased gibi kötü hasletlerden arındırmak, tevbe, rıza, teslimiyet, ihlâs, hilim, zühd, takva, ihsan, daimî zikir, mehafetullah, cömertlik, tevazu, sabır, şükür, kanaat, nefse muhalefet gibi ahlak değerlerin öne çıktığı bir dönemdir. Emir Karatekin'in de o dönemde Anadolu'da etkin olan ve yukarıda özelliğini saydığımız Horasan Tasavvuf ekolünden etkilendiğini düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

- Akyol, İbrahim, “Çankırı Kalesinin Fethi ve Emir Karatekin”, Merv'den Söğüt'e Türk Tarihi, Kültür ve Medeniyeti Uluslararası Sempozyumu, 11-12 Eylül 2014.
- Anna Kommena, *Aleksiad: Malazgirt'in Sonrası*, çev. Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1996.
- Ayhan, Bahattin, *Çankırı Tarihi*, Ankara, 1998.
- Cahen, Claude, *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi*, çev. Yaşar Yücel- Bahaeddin Yediyıldız, TTK, Ankara, 1988.
- Çakmaklıoğlu Kuru, Alev, “Çankırı Fatih Emir Karatekin'in Türbesi”, Bilig, Güz 2007, sayı 43, s. 63-84.
- Çelik, İsa, “Tasavvufî Düşünce Taribinde Ebu'l-Hasan El-Harakânî”, Harakani Dergisi, sayı 1, 2014, 75-90.
- Gök, Bilal, “Ebu'l-Hasan Harakânî'nin Menkıbevi ve Taribi Şahsiyeti”, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2014, Bahar, sayı: 13, s. 103-121.
- İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-Târih*, terc. Komisyon, Hikmet neşriyat, 2016, İstanbul.
- İnalçık, Halil, *İznik İçin Osman Gazî Bizans Mücadelesi*, Tarih Boyunca İznik, İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul, 2004.
- Kankal, Ahmet, *XVI. yüzyılda Çankırı*, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.
- Koca, Salim, *Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011.
- Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1989.
- Sevim, Ali- Yücel, Yaşar, *Türkiye Tarihi-Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*, TTK., Ankara, 1989.
- Togan, Zeki Velidi, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1981.
- Turan, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat, İstanbul 1969.
- Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2014.
- Yakût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Buldân*, Daru's-Sadı, Beyrut, 1977.
- Yınanç, Mükremin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, Burhaneddin Matbaa, İstanbul, 1944.
- Yınanç, Mükrimin Halil, “Anadolu'nun Fethi”, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, VI, s. 194-202.